

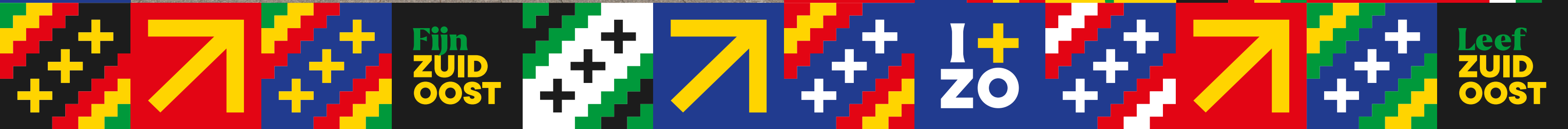
De eerste stap richting een meer inclusieve gebiedsontwikkeling

Een persoonlijk essay na een jaar in Amsterdam Zuidoost

Lyongo Juliana, 5 mei 2023

Hoe willen we dat Zuidoost er over 30 jaar uitziet? Willen we een stadsdeel waar de huidige bewoner zich thuis blijft voelen? En waar ook de nieuwe bewoner wordt opgenomen in de rijke lokale cultuur? Als het antwoord op deze vragen 'ja' is, dan is een andere manier van ontwikkelen nodig. Ellen Nieuweboer, ambtelijk opdrachtgever in Zuidoost, voelt dit aan en heeft het startschot gegeven voor een traject voor meer inclusieve gebiedsontwikkeling.

Fijn
ZUID
OOST

Leef
ZUID
OOST

Thuis & uit ZUIDOOST

Zelf ben ik vanaf mijn studietijd (begin jaren negentig) bezig om architectuur en stedenbouw te maken die ontstaat vanuit de observatie van mensen, hoe leven mensen en hoe leven ze samen. Wat willen ze graag in de ruimte doen en hoe kan ik zorgen dat ze dit op een comfortabele manier kunnen doen in de ruimte die ik ontwerp?

Dit klinkt vrij vanzelfsprekend, maar toch is het geen common practice, de architectuur en stedenbouw is de afgelopen 30 jaar steeds verder verwijderd geraakt van de maatschappelijke vraagstukken die spelen in het ruimtelijke domein. Gelukkig zien we de afgelopen jaren langzaam een kentering ontstaan, de schreeuw om meer inclusiviteit in de maatschappij, heeft ook haar weg naar de stedenbouw en architectuur gevonden.

In 2020 heb ik als *Architect in Residence* bij ARCAM onderzoek gedaan naar diversiteit en inclusie in de architectuur. Dit heb ik later als fellow in het programma *Designing Cities for All* van Pakhuis de Zwijger voortgezet.

Bijzonder Zuidoost

Zuidoost is een bijzonder stukje Amsterdam. Dit relatief jonge deel van de stad heeft zich in de afgelopen 50 jaar ontwikkeld tot een plek met een eigen karakter, sfeer en dynamiek. De Bijlmer heeft zeker zijn uitdagingen op sociaaleconomisch gebied, maar mogelijk dankzij deze uitdagingen is het ook de bakermat van vernieuwing. Voor mij is modemerak Daily Paper een voorbeeld van wat de cultuur van de Bijlmer voort kan brengen. Duidelijk eigentijds, duidelijk met Afrikaanse roots en ook zo Amsterdams. En van wereldklasse.

Maar waar is het gebouw of de openbare ruimte van de Bijlmer die we dezelfde kwaliteiten toedichten als Daily Paper? Een gebouw dat is gemaakt vanuit een doordrongen kennis van de woonrituelen van de Bijlmer met een uitstraling waarin de mensen van de Bijlmer zich herkennen en dat door de wereld gezien wordt als van bijzondere, universele kwaliteit?

Ieder nieuw gebouw in Zuidoost vindt zijn oorsprong bij de afdeling Grond & Ontwikkeling. De stedenbouwkundige ontwerpen, de bouwveloppen en investeringsnota's vormen de kaders waarbinnen ontwikkeld wordt. Maar in welke mate ademen deze documenten, deze randvoorwaarden, de sfeer, de kleur, de geur, het geluid en de dynamiek van de Bijlmer. Bijvoorbeeld, kent de stedenbouwkundige het gevoel dat je je huis verlaat met een enkel doel, een ander ontmoeten? En wat betekent dit voor de ruimte die je maakt of laat, met andere woorden hoe faciliteer je de (toevallige) ontmoeting in de openbare ruimte?

Omdat Ellen en ik samen in een project ervaren hebben dat ondanks dat alle betrokken uitspreken iets speciaals voor de Bijlmer te willen ontwikkelen, het er toch niet komt, stelde Ellen mij de vraag: "Wat kan ik hieraan doen?"

¹ "Stedenbouw" schrijven we bewust zonder "n" omdat het gaat om het ontwerpen van een stede (plek) en niet per definitie het ontwerpen van een stad.

Een traject

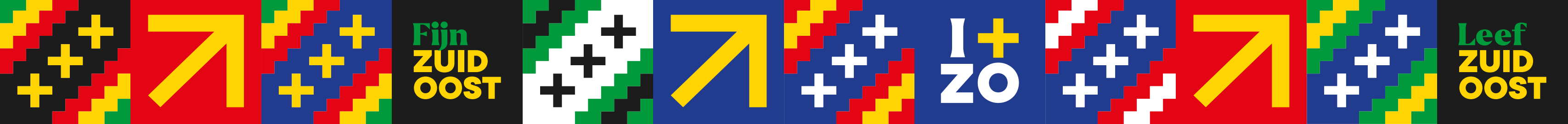
Een training bestaande uit 6 workshops, een heidag en 2 projectevaluaties, die het afgelopen jaar zijn gehouden, zijn het antwoord op deze vraag. Beter gezegd, het begin van het beantwoorden van deze vraag. Want we zijn ons terdege bewust van het feit dat, om te komen tot een meer inclusieve gebiedsontwikkeling, die uitgaat van de mens die het gebied gaat gebruiken, we nog veel stappen te zetten hebben..

In het afgelopen jaar hebben we met elkaar eerst een breed fundament opgebouwd op basis van wetenschappelijke kennis vanuit de historie, de sociologie en de recente onderzoeken naar mechanismen van uitsluiting. Vandaaruit zijn we gaan verkennen hoe meer inclusieve ontwerpen tot stand kunnen komen. Hieronder neem ik jullie mee langs dit enerverende jaar.

Met mijn workshop getiteld 'Voorbij je blinde vlek' probeerde ik aan de hand van voorbeelden in de gebouwde omgeving te laten zien hoe bepaalde keuzes leiden tot uitsluiting. In deze eerste workshop wilde ik de deelnemers op een aardige manier wakker schudden..

**Trots
ZUID
OOST**

**Fijn
ZUID
OOST**

**I+
ZO**

**Leef
ZUID
OOST**

Leef ZUID OOST

In de tweede workshop nam Dionne Abdoelhafiezkan van IZI Solutions ons mee op basis van statistieken in de werkelijke stand van de Hollandse tolerantie. Voor velen was het een eyeopener dat het met racisme in Nederland niet veel beter is gesteld dan in de VS.

Tijdens de derde workshop gaf hoogleraar Leo Lucassen een historisch perspectief op hoe het de afgelopen 500 jaar is verlopen met migratie en migranten in onze stad. Uit zijn onderzoek wordt onder meer duidelijk dat Amsterdam altijd een migrantenstad is geweest en dat er zelfs een relatie is tussen economische voorspoed en de aanwezigheid van grote hoeveelheden migranten. Verder hoopten we ook dat het historische besef dat in de loop der eeuwen verschillende groepen migranten hun plek hebben gekregen binnen de stad een stuk vertrouwen zou geven voor een goede uitkomst voor de huidige uitdagingen van onze superdiverse stad.

Bij de vierde workshop nam hoogleraar Maurice Crul ons mee langs de sociologische aspecten van een stad waarin er geen getalsmatige meerderheid meer is. Velen van ons realiseren ons niet dat 56% van de Amsterdammers een migratieachtergrond heeft. Onder jongeren is dat zelfs 2 op de 3. Maar wat zeggen deze cijfers over de manier waarop we met elkaar samenleven? Wie bepaalt hoe de ruimte waarin we samenleven eruit ziet en wat er mag plaatsvinden? Hoe zorg je er voor dat verschillende groepen binnen de stad nader tot elkaar komen? Een van zijn adviezen was, laat buurtbewoners met elkaar in gesprek gaan over wat ze graag in de openbare ruimte willen doen of hoe ze hun buurt veiliger maken en zo zullen ze eerder openstaan voor elkaar dan als je ze uitnodigt om te gaan praten over diversiteit en een inclusieve buurt.

Bijzonder ZUIDOOST

Met de bagage van de eerste 4 workshops hadden wij een goed fundament om te kijken hoe men elders tot inclusieve projecten komt. Een inspirerend voorbeeld is de 'urbanismo social' (sociale stedenbouw) van Colombia. Met deze stedenbouwkundige werkwijze waarbij de mens centraal staat, hebben ze onder andere in de stad Medellín grote transformaties weten te bewerkstelligen. Hierbij moet je denken aan de ontsluiting van sloppenwijken via kabelbanen waardoor ze ineens onderdeel zijn van de stad, maar ook aan tot de verbeelding sprekende bibliotheken die midden in de sloppenwijken zijn gebouwd als centra waar vandaan een veel grotere ruimtelijke en sociale transformatie is ontstaan.

De workshop van Julian Restrepo van het bureau Taller met vestigingen in Bogota en Amsterdam liet duidelijk zien dat een gevoel voor de sociaal culturele en economische vraagstukken van de bewoners belangrijker is dan formele participatietrajecten.

De laatste workshop werd door Ali Mangera, architect met kantoren in London en Barcelona met geruime ervaring in het Midden-Oosten, verzorgd. Ali tracht vanuit een gedegen kennis van de geschiedenis en de cultuur tot nieuwe vormen te komen die gelijktijdig innoverend is als herkenbaar. Zo hebben zij zich voor het ontwerp van de Harrow Community Center in London laten inspireren door symbolen en motieven van de verschillende culturen uit dit deel van London. Het is een ontwerp met een moderne uitstraling maar ook herkenbaar. Het complex heeft een kleine gebedsruimte voor islamieten maar is veel meer dan dat, het heeft een buurtwoonkamer, een gym en ook een buurtcafé. Dus ook in de programmering hebben ze getracht om inclusief te zijn, zelf bij een functie als een gebedsruimte, die vaak per definitie exclusief zijn.

Leef ZUID OOST

Naast de workshops is er ook een heidag georganiseerd. Waren de workshops nog voor een kleinere groep om vertrouwde setting werkelijk met elkaar in gesprek te kunnen treden, was de heidag voor het hele team van gebiedsontwikkeling Zuidoost. Dit was een interactieve dag waarbij we breder draagvlak wilden creëren voor meer inclusieve gebiedsontwikkeling binnen het hele team. Bovendien was het ook gewoon een leuke dag, want samen met elkaar kunnen lachen is zeker als het gaat over mogelijk beladen onderwerpen heel belangrijk.

De keynote van Floor Milikowski liet zien welke bijzondere initiatieven erin gebieden als Zuidoost en Nieuw West ontstaan die een antwoord geven op de vraagstukken als bijvoorbeeld eenzaamheid die voor ons liggen. Een mooi voorbeeld hiervan is 'De vrouwen Venserpolder', een initiatief dat meer ondanks dan dankzij regels vanuit de gemeente ontstaan is.

Parallel aan het hierboven omschreven programma hebben we ook een tweetal projecten die in voorbereiding zijn, geëvalueerd. Dit is een nuttige manier gebleken om het voor de betrokken projectteams heel concreet te maken. Het was pijnlijk om te constateren dat op simpele dingen als referentiebeelden het nog niet goed gaat. De meeste plannen voor Zuidoost tonen alleen witte mensen op referentiebeelden. Maar de worsteling om sociaaleconomische problemen te benoemen vanwege de angst om te stigmatiseren, was zorgelijk. Men koos om het probleem vrij steriel en academisch te benoemen waardoor je niet voelt waar de pijn zit waardoor het moeilijk wordt om daar een oplossing voor te vinden.

Bijzonder ZUIDOOST

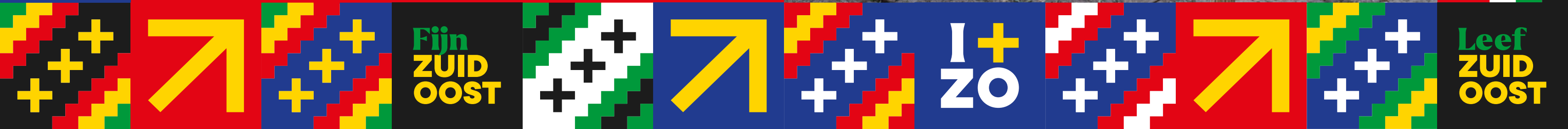
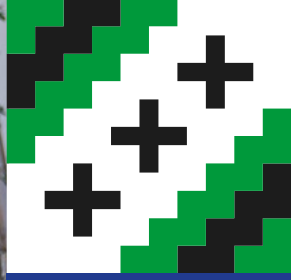
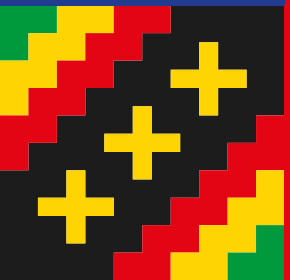
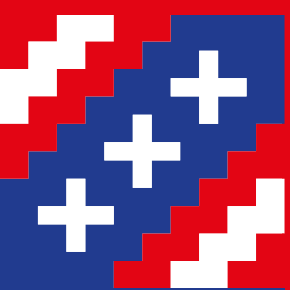
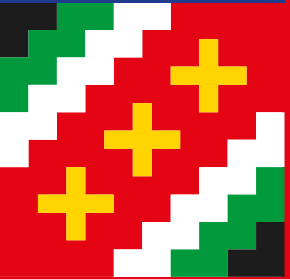

Wat is er nodig?

Vlak voor de kerst heeft weer een kind het leven gelaten in de Bijlmer als gevolg van schotwonden die door een nog jonger kind zijn toegebracht. Het verlies van een kind is het ergste wat een ouder, in de Bijlmer helaas vaak alleen een moeder, kan overkomen. Niet alleen de familie maar de hele buurt heeft pijn, pijn van dit verlies maar ook de velen die hem voorgedaan zijn, de pijn dat men zich alleen voelt en niet een warme arm van de rest van de gemeente om zich heen voelt.

Uit Medellín weet ik dat verbeteringen in de openbare ruimte samen met hoogwaardige architectuur weliswaar niet alle problemen verhelpen, maar wel kunnen bijdragen aan het bieden van een alternatief voor criminaliteit. Natuurlijk kan het niet alleen met de 'hardware', maar moet het in synergie met de sociale programma's. In Medellín is dat in de verhouding één staat tot twee: voor iedere euro die in gebouwen gaat, gaat twee euro in sociale programma's.

Fijn
ZUID
OOST

I+
ZO

Leef
ZUID
OOST

Het masterplan Zuidoost zou eigenlijk voor de gewenste synergie moeten zorgen. Maar in het document wordt veel gesproken over wat men niet meer wil en te weinig over welk alternatief er aan de jongeren geboden wordt. Het besef dat hoogwaardige architectuur en stedenbouw een rol kan spelen in het versterken van de identiteit van de buurt en daarmee haar bewoners en de rol die dat kan hebben in het bieden van een alternatief heb ik al helemaal niet terug kunnen lezen in het masterplan.

Aan het begin van dit traject vroegen we ons af wanneer is de serie workshops geslaagd. We hebben toen gezegd dat als het ons lukt om één persoon op een nadere manier naar gebiedsontwikkeling te laten kijken dan is het voor ons al geslaagd. Door de feedback die we hebben gekregen tijdens de sessies (o.a. via Mentimeter), maar ook in informele gesprekken weten we dat verschillende mensen nu doordrongen zijn dat gebiedsontwikkeling, naast alle doelen die gehaald moeten worden, ook gaat om het maken van plekken waar mensen zich thuis voelen en waar mensen kunnen leven hoe zij graag met elkaar samenleven.

Maar we wisten ook reeds vanaf de initiatie dat dit eerste jaar pas het begin is, en van hieruit moeten we met elkaar tot een herschikking en op sommige plekken herdefiniëring van de aanpak en de opzet van gebiedsontwikkeling komen, tenminste als we het belangrijk vinden dat Amsterdam een stad blijft voor alle Amsterdammers.

**Inclusief
ZUIDOOST**

**I+
ZO**

Tot slot

Zonder de visionaire kracht van Ellen Nieuweboer was deze training er nooit gekomen. Dit neemt echter niet weg dat het succes van deze training het resultaat is van een zeer constructieve samenwerking, waarbij Tymen Peverelli zowel inhoudelijk als praktisch gezorgd heeft voor een vlekkeloos verloop. Thijs Box heeft vanuit zijn expertise op het gebied van communicatie bijgedragen aan een goed verloop van de sessies maar ook dat het altijd een veilige omgeving was. En niet te vergeten de klankbordgroep, bestaande uit Northon Flores Troche, Nyasha Harper Michon en Maria Piels, die voortdurend gezorgd hebben voor een breder perspectief dan alleen het perspectief van de sprekers of de organisatoren.

Zonder een ieders bijdrage was dit nooit mogelijk geweest.